fancia vel ecclesia si per iniustam ab
sentiam impeditur. Item amittit
per culpam ut si non vult iurare
fidelitatem si illicite infeodat alteri.
Si committit feloniam occidendo
dominum vel filium eius aut huiusmodi si relinquit
dominum in prelio. Si negaverit fe-
odum totum aut partem vel condicionem
eius sciverit. Si feodum alienaverit
illam partem amittit. Item si dominum
accusaverit vel testimonium contra
eum in causa criminali tulit. In causa tamen
civili communis pro expensis non debeat
in iudicio litigare in dominum suum
quod se tamen et pro suis hominibus potest petere
et defendere ius suum. Ipse
autem dominus perdit ius quod habet in feodo
si committit feloniam. Nam si
vice non reddit vasallo in
hiis que vasallus ei tenetur tenetur
domino quod habet in vasallo et transit
feodum ad superiorem. Filius autem suc-
cedit in feodo non filia nisi dominus
velit eam infeodare. vel nisi
pactum vel consuetudo aliud habeat.
Circa servitutem autem servorum est
sciendum quod servus non potest sine domino
votum religionis emittere. d. 54.
Si servus potest tamen vovere continen-
tiam vel quod dicat alias orationes
et huiusmodi sine licentia domini. Votum
tamen peregrinationis non potest exequi
invito domino nisi eius necessaria est
peregrinacio. ut extra de [illegible]. ex
relat. Non possunt et servi ordinari
nisi prius manumittantur. d.
54. c. 1. Si autem fuit ordinatus
non accepta licentia domini et si eo
contradicente revocatur ad petitionem
domini in servitutem ad [illegible]

etiam et quando ordinatus fuit ibidem
c. Servi autem leges sunt aut aliquis
servus. ut quia de ancilla nascitur
vel quia in bello capitur vel cum maior
xx annis ad precium percipiendum pas-
sus est se vendari. Et bene dico
de ancilla quia partus in libertate et
servitute sequitur ventrem. Extra
de natis ex libero ventre c.
unico. Uxor et de servis vocabu-
lo matrimonium. Supra q. 199. ar. 1.

Verecundia

Est timor turpis exprobra-
bilis. Unde est passio quedam
laudabilis non tamen est virtus quia
virtuosus nequam apprehendit aliquid
[illegible] ut turpe ad faciendum vel possibile
ardui id est [illegible] difficile
ad vitandum neque facit aliquid
unde opprobrium timeat. Et quia
opprobrium causatur timor est verecundia
importat testimonium de defectu alicuius
sed autem testimonium est maioris ponderis
a senioribus et sapientibus et iunctis
quia illi magis certe de nobis iudicant
et ab hiis qui possunt nobis nocere
vel prodesse communiter sunt illi qui nobis
sunt iuncti. Alienorum autem ignotorum
et [illegible] contemnunt non ab hiis
propter maiorem verecundiam et appetimus
honorem. Sciendum vero quod mali
non erubescunt quia turpia non repu-
tant turpia. Sed virtuosi et senes
non erubescunt quia non reputant
turpia sibi esse possibilia vel de
facili vitari non posse. Sed tamen
sic dispositi ut si inter esset

aliquid turpe de se verecundarentur
fa. se. q. 109. ar. 1.

Veritas

Est virtus que facit verum
dicere et quomodo et secundum quod oportet // Et
est pars quedam iusticie .i. ad alterum
sicut iusticia. Nam manifestacio
veri que est actus veritatis ad alterum
est. Et veritas consistit quandam
equalitate sicut et iusticia et secundum
racionem debiti moralis in quantum scilicet ex
honestate. Unus homo tenetur alteri
veritatis manifestacionem. Unde
veritas proprie ut hic accipitur
est qua aliquis vita et sermone
talem se demonstrat qualis est
Est sciendum quod ad veritatem pertinet
declinare in minus affirmando
quod sit preiudicium veritatis. Sed homo non
manifeste totum bonum quod in se est ne
per hoc aliis efficiatur honerosus
si de se dicat excellenciam. Sed non
pertinet ad eam declinare in minus
negando quia hoc negando bonum
quod in se est falsitatem incurret. Sed
hoc minus repugnaret veritati quam
iactare se de non habitis non
secundum propriam racionem veritatis sed secundum
racionem prudencie quam oportet salvari
in omnibus virtutibus quia inhonestius
est et periculosius iactare se de
non habitis quam negare habita

Vidua

Cum promittitur
fructus sexagesimus non est
illa que mente prostituta est .i. ea que
mente nupta est scilicet habens propositum
matrimonium contrahendi Sed ea que
vidua est mente et corpore que ab
apostolo dicitur vere vidua. Est ergo ipsa
vidua corpore et mente et auxilio
tereno sicut bone pauperes vidue
et tales in primitiva ecclesia ale-
bantur in congregacionibus ab ecclesia hec
duo genera habent fructum vidu-
tatis De quo dixi vero aureola
Et hec sunt que ex voto ut ad minus
cum firmo proposito sic manet propter
deum non propter onera matrimonii vitanda

Vindicacio

Vindicantis intencio
si feratur principaliter in malum alterius
de quo vindicandum sumitur et ibi qui-
escat tunc vindicacio est illicita quia
hec pertinet ad odium et caritati con-
trariatur. nec propter hoc quod nos odit de-
bemus ipsum odire quia debemus vincere
in bono malum Sed si intencio eius
feratur in aliquod bonum ex quo invenimus
primum emendacionem peccatis ut saltem
quiete aliorum iusticie conservacionem vel
dei honorem tunc potest esse licita aliis
circumstanciis observatis Debet enim
fieri auctoritate eius cui commissus est gladius
non propria auctoritate nisi forte propria superi-
orem non habeat // Sciendum vero quod ma-
iorum iniurie paciencia sunt tollerande
Et hoc quia iniuria illata pertinet ad solam
personam pertinet et quia hoc expedit //
Preceptum autem paciencie ut qui te per-
cusserit in unam maxillam prebe ei
aliam. Intelligenda sunt secundum animi prepa-
racionem Sed in talibus iniuria

r̄dudat i iniuria dei et eius
tūc ē vindicanda Vt pz de helya
qui fecit ignē descende de celo.
Et helyseo q vindicauit se de pueris
ipm irridentib' // Et nō qn to
multitudo ul' mag⁹ ps eius pec
cat tūc dz de ea sumi vindicta
Pz si spectat iniuriarum correctio de
bent pauci ~~principes ppli~~ prīci
paliores puniri in terrorem
aliorum. Vt pz nu. 25. Vbi
deus mandauit suspendi prī
cipes ppli pro pecto multitudis
Si autem ps multitudis peccet
illa cū sciri pt dz puniri Si
tn ex hoc sequeretur scandalum
esset parcendū multitudini Et sic
peccm principis q multitudo
sequitur tollendū ē qn sine scandalo
multitudis puniri nō pt ñ forte
h' peccm plus noceret multitudini
ꝙ scandalū ex eius vindicatione or
tū // Debz autem vindicari ꝑ p
ea q homines plus amat / ꝗ illa
plus timet amittere / et ꝓpter
timore plus pnt cohiberi hmoi
autem sunt vita incolumitas corporis
libertas / bona exteriora pria et gla /
Vn vindicta ē exercenda per
morte q tollitur vita ꝑ verbera et
talione qbus tollitur incolumitas
corporis / ꝑ seruitute et vincula
q tollunt libtate / ꝑ dampnum
exiliu' ignominia qb' tollitur
diuicie pria et gla // Sciendum
vo q vindicta ut pe⁹ tn ē sic
nō debet ñ voluntarie pcomitti /
ꝗ peccm cui soli ꝓprie debetur
pena nō h3 racem pecti ñ sit
voluntarium / s3 put ē medicina
qndam tam cetra pctā preca quā
futura sic aliqn bn infligitur ñ pro
culpa ꝓpria / nō tn in bonis
spualib' s3 tpalib' / medicina
enim nō subtrahit magis bonum
ut pmoueat minus bonum Alique
etiam debz aliqs puniri pe⁹ mortem
ut flagelli sine culpa ꝓpria pot
tn puniri pe⁹ dampni ut ꝗ
in eptus ē ad aliqd bo⁹ hndū
ul' ꝗ bonū in q dampnificatur
nō ē ꝓpriū s3 sue / vel ꝗ bonū
vnius dependet ex bono alterius
sicut in crīme lese maiestatis
filius amittit hereditate ꝑ pecto
patris // Pot et aliqs puniri ꝑ
pecto alterius ut ꝗ ē res alterius
ul' ꝗ peccm vnius deriuatur i alterum
uel rōe vnitatis et ul' societatis
Vn̄ qlibz tñ tenetur ee sollicitus de
altero ne peccet. s'a s'e q. 142. a.

Virginitas

Virginitatis nomē sumitur
a virore. Sicut em vide dr q
nō ē calore adusta / sic virginitas
importat ex pso in q est sit in
munis a teruptua veneorum ad
ustione. Sunt autem tria que
requiruntur ad virginitatem. Primum
ē integritas mebri corporalis
s3 ~~[struck]~~ h' ꝑ acciñs se hz ad virgi
nitate Vn si ꝑ aliu modu
corrupatur. Pu⁹ si aliq i loco
pudoris gladio scindatur non
preiudicat virginitati // Scdm
ē immunitas a delectatione que est
i seminis resolucione / et h' habz se

materialit ad virginitatem. Unde
si resolucio seminis fiat preter pro-
positum puta dormiendo non
preiudicat virginitati // Unde pro-
pter pollucionem in sompnis non per-
ditur virginitas eo quod voluntas
et deliberacio delectacionis non in-
merentur voluptati delectacionis con-
iungitur. Et similiter non est de mente-
ribus quam in ebrietate vel dormi-
entis a viris corrumpuntur / quidam
tamen dicunt quod per pollucionem in sompnis
non amittitur virginitas cum aliquis
dat causam ipsi in vigilia per consen-
sum delectacionis vel in actu turpe
Quod secundo est falsum licet enim talis pos-
sit peccare mortaliter non tamen amittit
virginitatem irrecuperabiliter /
hoc dicit petrus. Similiter non perditur
virginitas per violenciam illatam si
non consentit / nec ille per-
dunt virginitatem que a demone
incubo corrumpuntur / si tamen mente
renituntur quantum possunt. Similiter impuberes
hominem experta experientes non dicuntur
corrupte quia in talibus non fuit +
maxima consilii deliberacio nec etas
patitur tale appetitum delectacionis
Similiter non amittitur virginitas si
resolucio seminis fiat ex infirmitate
Quedam vero ad simplicem aspec-
tum viri vel allocucionem vel confes-
sionem cum que sunt in sancto proposito non
volentes peccare distillacionem
humorum paciuntur. Et tales non
corrumpuntur eo quod non sit ex pro-
posito nec cum voluntate complete

sed tamen suadendum est eis quod tem-
perent se ab aspectu virorum. Si tamen
resolucio seminis fiat ex proposito puta
ex voluntate operante vel consenciente
vel dissenciente vel non in quantum potest
renitente tunc tollit virginitatem /
Tercium quod requiritur ad virginitatem est
propositum perpetuo abstinendi a delectacione
venerea et hoc propositum licet se formaliter
et completive in virginitate quia fuit
reparatum virginitate esse virtute quia licet
quantum ad id quod est materiale in ea non
possit haberi a non virginibus tamen potest
haberi ab eis quantum ad id quod est in ea for-
male / quia aliquis potest habere propositum
perpetuo continendi si adesset sibi materia
Nec virginitas habet racionem virtutis
nisi sit voto confirmata. Ut dicit beatus
Augustinus in libro de virginitate // Istud autem
propositum si aliquis interrumpatur. puta
per consensum mentalem in actu carnis /
tunc amittitur virginitas / sed tamen potest
recuperari sicut patet in iohanne evangelista
// Queritur vero quod virginitas secundum se
est excellencior matrimonio / Nam
virginitas ordinatur ad maius bonum
puta ad bonum vite contemplative et
ad bonum divinum / quam matrimonium
quod ordinatur ad bonum vite active
Coniuges enim habent cogitare que
mundi sunt et de pluribus educacione
in cuius signum Christus elegit matrem
virginem // Possunt tamen aliqui con-
iuges esse excellenciores aliquibus
virginibus / vel quia magis promptum
habent animum ad servandum virginitatem
si oporteret / vel quia habent aliquas excel-
lenciores virtutes // Nam quamvis
virginitas sit maxima in genere

castitatis oportet maiorem decorem
non tamen est maior virtutum simpliciter quia
virtutes theologice sunt multo excellen
ciores. Unde et virginitas ad ip
sas ut ad finem excellenciorem
ordinatur, et inter alias virtutes que
occupantur circa divina ut faciunt
deo vehemencius inherere excellen res
sunt quam virginitas. Unde licet virgines
sequantur agnum non solum integritate
mentis sed et corporis et sole cantent
canticum novum quod est gaudium quod Tho
habent de integritate carnis ser
vata, tamen qui perfectiores in aliis
virtutibus sunt ipsum magis sequuntur
intimo amore. prima secunde q. 55.

Virtus

Hic primo ondendum quid
sit virtus. Secundo de subiecto virtutum
Tercio de virtutum distinctione Quarto
de virtutum causa Quinto de virtutum
medio Sexto de virtutum connexione
Septimo de virtutum equalitate Octavo
Tho de virtutum duracione // Circa primum
notandum quod Augustinus diffinicionem virtutis dicit
sic: quod virtus est bona qualitas
mentis qua recte vivitur qua nullus male
utitur, quam deus in nobis sine nobis
operatur // Virtus enim est qualitas
quia est habitus. Est habitus quidem perfectivus
potencie et ipsam ad actum suum determinans
et est habitus bonus quia dicit perfectionem
potencie in ultimum in quod potest, quod necesse est
esse bonum, quia malum importat defectum
Est et habitus mentis in quo tangitur
ipsius subiectum // Et quia virtus est habitus
operativus pertinet enim ad id quod est

operandi autem quod est forma hominis ad quam
pertinet agere. Ideo additur qua recte vi-
vitur in quo distinguuntur ab habitibus
malis. Sed ut discernatur ab illis
qui se possunt habere ad bonum et ad malum
ideo additur qua nullus male utitur quia
virtus semper se habet ad bonum. Causa
autem efficiens tangitur cum additur quam deus
operatur, que particula si auferatur erit diffinicio
communis virtutibus acquisitis et infusis.
// Circa secundum notandum quod virtus habet esse in
potencia anime ut in subiecto, cum sit perfectio
potencie et habitus operativus. operacio enim est
ab anima per aliquam potenciam, licet autem virtus
ut dictum est habitualiter potencie. Et non magis
reddit opus aliquod bonum possit
esse intellectus speculativus vel practicus
Secundo modo sapiencia scientia intellectus et ars
dicuntur esse virtutes ~~[illegible]~~
intellectuales. Tamen virtutes que faciunt
hominem bonum, et opus ipsius non potest
esse nisi in voluntate vel in alia potencia ut
movetur a voluntate. Nam omnes virtutes
que ordinantur in deum vel in proximo
vel eorum que limites non extendunt
sunt in voluntate ut in subiecto. In-
tellectus autem potest moveri a voluntate et
ideo et potest esse subiectum virtutis. Ita enim
modo intellectus speculativus est subiectum fidei
in quantum movetur a voluntate ad
assenciendum in hiis que sunt fidei.
Et intellectus practicus est subiectum pru-
dencie. Dicitur de hiis vocabulis
suis // Sed in viribus autem irascibili et
concupiscibili secundum se consideratis, ut
sunt potencie appetitus sensitivi non potest
esse aliqua virtus, sed possunt esse subiectum
virtutis in quantum regulantur a

roe Actus .n. q a roe causat
medi bus p̄tibus nō pt ee pfectus
q y hec vires sint sformes roi
p hitu // In vibus tn inferiorbus
apprehensiue sensitiuis lz possint ee
aliq hitus nō tn vtutes / cu nō
possint ee p̄ se formatiue boni
opis / s tn sunt pparatorie ad eo
formacoem q est in roe / appetitus
tn sensitiuus pt ee subiectum vtutis / motus
n. vtutis appetitiue sumatur in
appetitu sensitiuo qr mot a volunte
// Dr tercio nō qd sunt vtutes in-
tellectuales morales y theologice
Virtutes intellectuales sunt q faciunt
facultatem boni opis q e sideracio
veri / nō cu faciunt ipm vsu bonum
cu nō pficiunt appetitu / et sunt
tres .s. sapia / scia / y intellectus
Na vtus intellectualis speculatiua p-
ficit intellectum speculatiuum in sideracione veri . Verum
aut siderat ut p se notu . q mo
sideratur veritas principiorum . et ad hanc
sideracoem pficitur intellectus p hitu
q dr intellectus Aut sideratur ut p a-
notu y hoc dupliciter / qr ul p causas
altissimas y sic pficitur hitu sapie
ut p causas secundarias / sic pficitur
hitudine scie // Artes aut licet
heant similitudinem cu vtutibus in-
tellectualibus i eo qd dat facultatem
bn agendi Nō aut facit opus
bonum qnm ad vsum Rō n. rest
q nō artifex faciat opus / s q̄le
sit opus qd facit / dicitur tn ab eis
qr e appe hitus opatiuus / e. n.
recta rō operandorum Et similr pru-
dencia dicitur ab eis / qr e recta rō

agibilium y supponit rectitudinem
voluntatis De q dicam vō loco suo // Vir-
tutes morales sunt inclinaciones
q sunt in vi appetitiua mouente
alias pōs ad agendum nō tn sunt
passiones / qr passio e motus appetitus
sensitiui . Vtus aut cu sit hitus e
principium motus appetitiui // Possunt
tn vtutes morales ee cu passionibus
sm qd sunt a roe ordinate / qr vtus
dr quiete a passionibus q sunt ut
nō oz et qn nō oz Sunt aut
vtutes morales i duplici dra
q̄dā .n. sunt circa operaciones q̄dā vō circa
passiones Nam ille vtutes que
moderantur nō solu affectiones in
ordine ad seipm s y in ordine
ad altm sunt principaliter circa operacoes
et sueniunt in gnali roe iusticie
s distinguuntur sm spalem roem
debiti ex q sistuntur rō iusticie
Et io sicut e alia rō debiti in
hijs q debentur equali superiori minori
ex pacto / ex pmisso / ex bnficio sic
sm hoc sunt diuerse vtutes q sunt circa
operacoes . Puta religio / pietas
gra y sic de alijs de quibus dicam
vō but suis // Ille aut vtutes q
moderantur affectiones tn i ordine
ad se ipm sunt principaliter circa passiones
ut pz in tpancia fortitudine et
similibus // Inter vtutes aut morales
et intellectuales sunt quatuor vtutes
q dicuntur cardinales sive principales
que io dicuntur cardinales qr habent
pfectam roem vtutis / requirunt
eni rectitudinem appetitus Et sunt
iste inter vtutes morales // Iusticia

fortitudo, temperantia. Inter virtutes
autem intellectuales sola prudentia
ponitur inter virtutes cardinales, quia
requirit rectitudinem appetitus. De
quibus dicetur simul videbitur. Sciendum
vero quod iste quatuor virtutes dupliciter
possunt considerari. Uno modo secundum communes rationes
formales, et sic dicuntur principales
id est generales ad omnes virtutes. Puta
quod omnis virtus quae facit bonum in consideratione
rationis dicatur prudentia; quae autem facit
bonum debiti et recti in operationibus
dicatur iustitia. Quae vero cohibet
passiones dicatur temperantia. Quae vero
firmat animum contra passiones dicatur
fortitudo. Alio modo possunt considerari
secundum quod denominantur ab eo quod est
praecipuum in unaquaque materia. Et sic sunt speciales
virtutes contra alias divisae, quae tamen dicuntur
principales respectu aliarum propter principalitatem
materiae. Nam prudentia est praeceptiva in qua
invenitur principaliter bonum quod in
medio vel in consilio. Iustitia autem est circa
actiones debitas inter aequales, ut
puta circa commutationes et distributiones
in quibus invenitur principalitas de-
biti. Temperantia autem est quae repugnat con-
cupiscentias delectationum tactus quas
difficillimum est reprimere. Quae fortitudo
est quae firmat animum contra pericula
mortis contra quae difficillimum est stare.
Sciendum quod iste virtutes quadrupliciter
distinguuntur. Primo scilicet dicuntur virtutes
exemplares in quantum sunt in Deo quia
in adeptione virtutis tamquam exemplar
quoddam sequimur. Ista scilicet quod in ipsa
divina mens in Deo dicatur prudentia.

Temperantia vero conversio intentionis
divinae ad se ipsum, sicut in nobis
temperantia dicitur per hoc quod concupiscibilis
conformatur rationi. Fortitudo autem divinae
mentis immutabilitas. Sed iustitia divinae
observatio legis aeternae in suis operibus.
Secundo dicuntur virtutes politicae in
quantum scilicet sunt in homine qui est animal politicum
et civile. Et sic de eis dictum est sub
propria correptione videbitur. Tertio dicuntur
virtutes purgatoriae in quantum scilicet ten-
dunt in divinam similitudinem, ita quod
prudentia omnia mundana divinorum
contemplatione despiciat, temperantia
vero relinquat inquantum natura patitur
quae corporis usus requirit. Forti-
tudo autem faciat mentem non terreri
propter recessum a corpore et ascensum
ad superna. Sed iustitia faciat animam
totam consentire ad huiusmodi propositi
viam. Quarto dicuntur virtutes pur-
gati animi, scilicet quae assequuntur divinam
similitudinem, ita ut prudentia
sola divina intueatur, temperantia terrenas
cupiditates nesciat, fortitudo
passiones ignoret, iustitia cum divina
mente perpetuo foedere societur, eam
scilicet imitando. Et hee virtutes
sunt beatorum vel aliquorum in hac vita
perfectissimorum. Virtutes autem
theologicae sunt quaedam principalia
supernaturalia superaddita principiis
naturalibus quibus homo attingere
potest beatitudinem supernaturalem. Quae ideo
dicuntur virtutes theologicae, quia habent
Deum pro obiecto et in ipsum nos dirigunt
et ab ipso nobis infunduntur. Et sunt
tres scilicet fides, spes et caritas

Per fidem enim divina cognoscuntur, per spem ut possibilia desiderantur, sed per caritatem rebus divinis unimur. Et via generationis in uno et eodem fides precedit spem, et spes caritatem, et hoc secundum actus, nam habitus simul infunduntur. Nichil enim sperat aut amatur nisi quod per fidem comprehenditur, et quod sperat bonum de aliquo ex eo sperat ipsum amat, quia ut sic reputat ipsum quoddam bonum suum. Ordine tamen perfectionis caritas precedit spem, et spes fidem, quia caritas est forma virtutum et inter. Ut dicitur xiii^o karitas, spes, fides. // Circa quartum sciendum aptitudo naturalis sit in nobis ad virtutes morales et intellectuales tam secundum speciem quam secundum naturam individui. Secundum naturam speciei quia in ratione hominis naturaliter insunt quedam principia naturaliter cognita tam scibilium quam agendorum que sunt seminalia harum virtutum. Secundum naturam vero individui quia ex dispositione corporis aliqui sunt dispositi vel melius vel peius ad aliquas virtutes ex eo quod vires sensitive adiuvant vel impediunt vires rationales. // Consummatio tamen harum virtutum non est nobis a natura, quia natura est determinata ad unum. Consummatio autem harum virtutum non est secundum modum huius actionis sed diversificatur secundum diversitates materias in quibus virtutes operantur et secundum circumstantias. // Sciendum vero quod virtutes sunt in duplici differentia: quedam vero sunt acquisite, puta que perficiunt hominem secundum regulam rationis humane, et hee possunt causari ex actibus eo quod huiusmodi actus procedant a ratione sub cuius regula bonum virtutis consistit. // Quedam autem sunt infuse, puta que perficiunt hominem secundum regulam legis divine, et hee non causantur per actus humanos sed tamen per operationem divinam. // Et huiusmodi non solum sunt virtutes theologice sed etiam alie. Nam effectus debet proportionari cause. Virtutes theologice conferuntur nobis loco naturalium principiorum que in nobis sunt ut dictum est v° virtutum intellectualium et moralium. Et ideo oportet quod his virtutibus theologicis proportionaliter correspondeant alii habitus divinitus causati in nobis qui sic se habeant ad virtutes theologicas sicut se habent virtutes morales et intellectuales ad principia naturalia virtutum. // Huiusmodi autem virtutes sic infuse differunt se a virtutibus acquisitis. Nam virtus acquisita instituit modum rebus secundum regulam humane rationis. Infusa autem secundum regulam rationis et legis divine. // Circa quintum notandum quod omnis virtus moralis consistit in medio, nam bonum virtutis moralis consistit in adequatione ad mensuram rationis, quia perficit appetitum secundum regulam rationis. Talis autem mensura equalitatis inter excessum et defectum vocatur medium. Unde manifestum est quod virtus moralis consistit in medio rationis, quia scilicet illud medium a ratione ponitur. In iustitia tamen medium rationis est et medium rei, quia iustitia est circa operationes que sunt ad alterum in quibus debet institui medium simpliciter et secundum se. // In aliis autem virtutibus medium rationis, quia sunt circa passiones in quibus non potest medium constitui eodem modo propter hoc quod homines diversimode se habent ad passiones

Virtutes autem intellectuales spe-
culatiue non consistunt sic in medio
rationis sicut virtutes morales
sed tamen consistunt in quodam medio per
conformitatem ad ipsam rem que est
mensura ipsarum in quantum consistit vero
verum a quo excedit falsa affirmatio
deficit autem falsa negatio. Sed virtu-
tes intellectuales practice quarum
bonum est verum secundum conformitatem
ad appetitum rectum habent rationem men-
surati si ipsum verum comparetur ad
rem et eodem modo accipitur in
eis medium sicut in speculatiuis. Sed vero
appetitus habet rationem mensure
Vnde idem medium quod est virtutis mo-
ralis est etiam ipsius prudencie scilicet rectitudo
rationis sed prudencie est ut mensurantis
virtutis autem moralis ut mensurate
Virtutes vero theologice non consistunt in
medio nunquam. enim mensura qua deus
excedi potest cum quis nimis diligat sperat
vel credat quantum debet. Sunt tamen quodam
mensura ex parte nostri. quia et si non
possumus ferri in deum quantum debemus tamen
quantum possumus secundum mensuram nostre con-
dicionis. Vnde per accidens potest in vir-
tutibus theologicis considerari medium
et extrema ex parte nostri // Circa
septimum notandum quod licet virtutes mora-
les ut imperfecte non sint connexe prout
scilicet inclinant tamen ~~[struck]~~ inclinacionem
quandam ad opus aliquod de genere bonorum
factorum siue ex usu siue ex consuetudine
Aliquis enim ex complexione ut assuetudine sit
bene promptus ad liberalitatem non tamen
ad castitatem tamen ut sunt perfecte

in quantum inclinant scilicet virtutes inclinantes
ad opus bonum bene agendum sic
sunt necessario connexe quod patet dupliciter. Primo
secundum quod distinguuntur secundum generales condici-
ones virtutum prout scilicet discrecio pertinet
ad prudenciam. rectitudo ad iusticiam
moderancia ad temperanciam. firmitas
animi ad fortitudinem in quacumque materia ista
considerentur. Illa firmitas non habet
laudem virtutis si sit sine moderacione
ut rectitudine ut discrecione. Et eodem modo
Secundo patet ibidem prout distinguuntur secundum
materias circa quas sunt. Nulla virtus
moralis non potest esse sine prudencia
quia virtutis moralis est facere electionem
rectam // Ad rectam autem electionem
non solum requiritur inclinacio in finem
debitum quod est per virtutem moralem
Sed etiam quod aliquis directe eligat ea
que sunt ad finem. Sed quod fit per prudenciam
que est consiliativa iudicativa et pre-
ceptiva eorum que sunt ad finem. Similiter
et prudencia non habetur sine virtutibus
moralibus quia recta ratio agibilium que
procedit ex finibus ut ex principiis
ad quos recte se habet per virtutes mo-
rales. Omnes ergo virtutes mora-
les connexe sunt. Sed de virtutibus
intellectualibus aliud vero est quia sunt
circa diversas materias ad invicem non
ordinatas // Sciendum vero quod licet
virtutes morales acquisite possunt esse sine
caritate eo quod ex actibus generantur
non tamen infusa. Nulla virtus moralis
infusa non potest haberi sine prudencia
infusa. Ad prudenciam autem
infusam requiritur quod homo se bene

habeat ad ultimum finem, hoc autem est per caritatem. Unde virtutes morales infuse non habentur sine caritate, et sic etiam caritas sine virtutibus moralibus, quia deus infundendo caritatem infundit scilicet omnes virtutes morales. Nam quia deus non minus dat omnia que sunt necessaria ad operationes ~~[illegible]~~ exercendas quam propria instinctu nature. Dat enim animalibus organa quibus perficiat proprias operationes. Ideo multo magis dat homini que necessaria sunt ad operationes gratie exercendas // Caritas enim est principium omnium bonorum quia ordinat hominem ad ultimum finem. Unde deus infundendo caritatem infundit etiam omnes virtutes morales quibus homo perficit singula genera bonorum operum. Concedendum quod fides et spes secundum quandam ~~[illegible]~~ inchoationem possunt esse sine caritate, sed non possunt esse virtutes perfecte sine caritate quia virtutis perfecte est bonum bene agere. Sed neque fides neque spes potest bonum bene agere sine caritate. Actus enim fidei est credere deo et propria voluntate sibi assentire. Iste autem actus non est perfectus nisi aliquis hoc debito modo velit quod est per caritatem. Actus autem spei est expectatio future beatitudinis a deo, et iste non est perfectus nisi sit ex meritis que sine caritate non habentur. Fides igitur et spes non habentes sine caritate

Nec est caritas sine fide et spe in hac vita. Nam caritas dicit amorem dei et amicitiam quandam ad ipsum secundum illud Corinthiorum: fidelis deus per quem estis vocati in societatem filii eius. Hec autem societas inchoatur in presenti per gratiam et perficietur in futuro per gloriam, quorum utrumque fide tenetur. Quia sicut non potest aliquis illum diligere de quo discredit et cum se desperat posse sociari. Sic nec cum deo potest amicitiam habere per caritatem nisi eum credat et eum posse sibi sperat // Circa septimum notandum quod illa virtus est potior et maior que est rationi propinquior quia prima ratio est radix boni humani, et sic virtutes que est circa altius est etiam potior cuius est circa. Tunc dico quod licet in eodem homine una virtus sit maior alia secundum speciem, puta caritas fide vel spe, tamen secundum participationem subiecti omnes virtutes unius hominis sunt equales, quia secundum proportionem equaliter existunt in homine, quia ratio communiter est equaliter perfecta in uno et eodem, quia oportet secundum rectam rationem medium constituatur in qualibet materia virtutum. Huius autem equalitatis virtutum causa est ea que in incepcionibus sicut prius dixi. Verum est tamen x quod quantum ad id quod est materiale in virtute aliquis potest esse magis promptus ad actus unius virtutis quam alterius, vel ex natura vel ex consuetudine vel ex dono gratie // Concedendum vero quod virtutes intellectuales simpliciter loquendo sunt potiores quam morales, quia habent obiectum nobilius. Obiectum enim earum est obiectum rationis, hoc est apprehendere

aliquid in universali sed appetitus tendit in
res que habent esse particulare in ordine tamen
ad actum / et secundum quod virtus moralis
est nobilior quia eius est possibilis movere ad
actum // Inter virtutes autem intellectua-
les sapientia est potior quia habet excellen-
tissimum obiectum // Considerat enim causam altis-
simam que deus est et per ipsius de aliis
iudicat et ordinat // Inter virtutes
autem morales iusticia est pocior quia
in ea ~~magis~~ magis relucet bonum
rationis eo quod sit in appetitu voluntatis
Et non solum ordinat hominem in se
ipso sed etiam ad alterum // Deinde autem
apparet magis bonum rationis in fortitudine
quia subdit appetitum rationi in difficillimis
puta in hiis que ad vitam hominis perti-
net // Post hanc autem maius bonum
invenitur in temperantia quia subdit appe-
titum rationi in hiis que immediate ordinantur
ad vitam vel in eodem secundum numerum
vel secundum speciem // Omnes tamen has precellit
prudentia / quia ipsa est perfectio rationis quod est
hominis bonum / et ideo in bonum essencialiter
licet prudentia quod autem est essencialiter tale
est maius tale et precellit ea que per
participationem sunt talia // Sed inter
virtutes theologicas caritas est
potissima / quia licet se approximant ad
obiectum quedam aliqua aliarum Nam alie
important quandam distanciam ab obiecto
Fides enim est de non visis. Spes vero
de non habitis. Sed amor caritatis est
de eo quod iam habetur. Amatum enim est
in amante / et amans trahitur ad
amatum // Circa octavum sciendum quod
virtutes morales non manent

post hanc vitam quantum ad id quod
est materiale in ipsis / puta quantum ad inclinationes
partis appetitive ad passiones et operationes
secundum aliquem modum / quia passiones et huiusmodi operationes
non habent locum in patria. Manent tamen
perfectissime quantum ad id quod est formale
in eis / puta quantum ad ordinem rationis /
quia ratio uniuscuiusque perfectissima est
circa ea que ad ipsum pertinent secundum statum
illum. Et vis appetitiva ibi omnino
secundum rationem movebitur circa ipsa. Vnde actus
prudencie est ibi nullum bonum deo
preponere ut equale. Fortitudinis vero
deo firmissime coherere. Temperancie
nullo defectu noxio delectari. Iusticie
autem deo esse subditum. Virtutes
etiam intellectuales non manent in patria
quantum ad id quod est materiale in eis / quia non est
ibi cognicio per fantasmata / ma-
nent tamen quantum ad id quod est formale
in eis puta quantum ad species intelligibiles / quia
ille immobiliter reponuntur in intellectu
possibili // Inter virtutes autem theologicas fides
et spes non manent / quia fides de
sua ratione est de non visis / est enim argu-
mentum non apparencium. beatus autem
econtrario videt id quo beatificatur. Vnde
fides non manet / similiter nec spes
Spes enim est certa expectacio future
beatitudinis / quod ergo beatitudo habetur non
expectatur et per consequens nec speratur.
Caritas tamen manet in patria / quia
est amor de cuius ratione non est
aliqua imperfectio. potest enim esse habiti
et non habiti visi et non visi. Vnde
caritas non tollitur in beatitudine sed
perficitur. Dixi autem de hiis sub finis

Vis licitum est vim vi repellere instrumenti et cum moderamine instrumenti dico autem quod diuertit ad actum contrarium id est cuiusmodi arma possessor deponat vel contra alia arripere. Cum moderamine dico ut si vis infertur armis repellatur armis. Distingue tamen quia si fides vis infertur persone tunc est primo repellenda quam illata sit. Quia ut dicit lex licitum est occidere insidiantem et eum qui vult occidere quod intelligo si aliter non potest euadere. Extra ad .l. aquil. c. Si vero vis infertur rebus et illatam et inferendam licitum est repellere. Dum tamen instrumenti ita quod non diuertat ad actum contrarium. extra de restitutione spoliatorum Olim causam. Dicit tamen innocencius quod si persona occasione violenter domum occupantis aliter non vult exponere sed violenter eicit cum non incidit in canonem ut extra eodem capitulo Sedi f. q. 1A9. ar. 1.

Vita duplex est activa et contemplativa. Contemplativa dicitur ex eo quod principaliter intendit ad contemplacionem veritatis. Intencio autem est actus voluntatis quia est finis qui est obiectum voluntatis. Vnde vita contemplativa quantum ad essenciam actionis pertinet ad intellectum. Sed quantum ad id quod movet et hominem ad operacionem movet pertinet ad voluntatem que movet omnes potencias ad suas operaciones vel propter amorem rei vise ut propter amorem cognicionis quam quis ex inspectione consequitur.

Sunt autem quatuor que principaliter pertinent ad vitam contemplativam. Primum est virtutes morales nam quod ad ipsam pertineant essencialiter quia finis contemplative est consideracio veritatis ad quam virtutes morales non habent pertinenciam. Vt dicitur .x. ethicorum. Sed quia ad contemplacionem disponunt impediunt .i. vehemenciam passionum et tumultum exteriorum occupacionum per que abstrahitur anima ab intelligibilibus. Secundum quod ad contemplacionem pertinet sunt alii actus preter contemplacionem quamvis .i. habeat vnum tantum actum in quo finaliter perficitur qui est contemplacio veritatis tamen ad hunc finem perveniunt multis actibus quorum quidam pertinent ad accepcionem principiorum ex quibus procedit ad contemplacionem veritatis. Alii autem ad deductionem principiorum in veritatem. Tercius autem actus est ipsa contemplacio veritatis. Tercium est contemplacio divinorum effectuum per rationes .i. ducimur in cognicionem dei. Sicut dicitur ro. i. Invisibilia dei etc. Ascendimus .n. per creaturas in cognicionem dei quibusdam gradibus. Primus est percepcio sensibilium. Secundus progressus a sensibilibus ad intelligibilia. Tercius est absoluta consideracio talium intelligibilium. Quartus est contemplacio intelligibilium que per sensibilia invenire non possunt sed tamen capi per racionem. Quintus est consideracio intelligibilium que nec invenire nec capere potest .i. s. pertinet ad sublimem contemplacionem divine veritatis in qua finaliter contemplacio perficitur.

Quartu q ptinet ad contem
placione e contemplao dine veritatis
Ha .s. .n. contemplao e finis humane
vite q in futura vita e pfta qn
videbimus facie ad faciem / sed
nunc e impfca qz enigmatica.
Et tn aliqn homo in hac vita
elevat ad contemplacoem dine
essencie Sicut dicit de paulo
raptus / et ille e supmus contempla
cionis gradus // Sciend vo q in
opacoibus contemplacois tam in
angelis q in hoibus ponit tri
motus .s. rectus circularis et obliquus
In aia mane rectus motus et est
scdm q spacio intelligit pcedit
de vno in aliud i q .s. homo ab
exteriorib sensibus pcedit ad intelli
gibilium cognicoez // In angel
au no sic pt accipi motus rectus
vero sz solu scdm ordine sue p
videncie / in q .s. angeli superior
inferiores illuminat p medios.
Motus au circularis accipit in
aia scdm q opacio intelligit habz
vniformitate. In q .s. sine
discursu figit in contemplaoe
vnius simplicis veritatis / et h est
mo motus circularis e in angel /
scdm q tam angeli q aia pte
nuss oibus in sola dei contemplaoe
psistut Recia tn angelis est
intellectualis nale / et veritate intelli
gibile intelligit simplici intuitu /
~~[illegible]~~
et sine discursu Aia vo est
ronalis nale et no intelligit veritate
itelligibile simplici intuitu sz
ex veritate rerum cposicione et discur
sione So i aia ante ad istam
vniformitate pueniat duo r
quirit // Prima est ipius aie in
troitus ab exteriorib ad seipam
quo tollit diversitas q est ex pte
rerum exteriorum // Scdm e vnifor
mis circulu intellectualium virtutu
ipius q tollit diversitas q e ex
discursu h au locu no hnt in
angelo Motus au obliquus i
aia e scdm q opacio intelligit hz
aliq vniformitatis sil cu
pcessu ad diversa in q .s. illumina
coib divinis racionando vtit.
Sz in angel in q scdm contemplaoez
dei inferiorib pvidet // Est au
vita contemplatiua maxie de
lectabil / qz ipa contemplao e de
lectabil hoi scdm sua natam eo q
sit ronalis nale / et magis si hcat
hitu sapie et scie / qz tuc sn
difficultate potit contemplari
Ipa eciam res contemplata e
e delectabil / puta ipe deus in
cuius contemplacoe ssistit vita
contemplatiua / ad q contemplaoez
mouet caritas Vn vita con
templatiua hz delectacoem no
solu roe contemplacois sz eciam
roe divini amoris. et q ad
utrumqz eius delectao om delectacoez
humana excedit / qz delectao spual
pocior est qua corpalis / et

amor quo ex caritate deus diligitur omnem amorem excedit. // Est etiam vita contemplativa diuturna et secundum naturam et quantum ad nos. Secundum naturam quidem quia versatur circa incorruptibilia et immobilia, et non habet contrarietatem. Delectacioni enim que est in consideratione nichil est contrarium, i. topicorum. Quantum autem ad nos, quia competit nobis secundum actionem incorruptibilis partis anime s. secundum intellectum, et etiam quia in operacionibus contemplative corporaliter non laboramus et propter hoc magis possumus in eis perficere, quamvis tamen pervenire ad summum contemplacionis tunc non possit quis adeo diu durare, quia nulla actio potest diu durare in suo summo. //

Vita activa est illorum qui principaliter intendunt exterioribus actionibus. Et quia virtutes morales principaliter ordinantur ad operandum, ideo virtutes morales essencialiter pertinent ad vitam activam. Et propter hoc eciam ipsa prudencia. Nam cognicio prudencie ordinatur ad operaciones virtutum moralium sicut ad finem cum sit recta racio agibilium. // Et quia vita activa sic habet finem in exterioribus operacionibus, ideo non manet post hanc vitam, quia in vita beatorum cessabit occupacio exteriorum actuum. Et si qui actus exteriores sint ibi referentur ad finem contemplacionis, et ita pertinebunt ad vitam contemplativam. // Est autem vita contemplativa simpliciter loquendo pocior quam activa propter novem raciones. Prima: contemplativa convenit homini secundum optimum quod est in ipso, primum secundum intellectum et respectu propriorum obiectorum s. intelligibilium; sed activa occupatur circa exteriora. Unde Rachel per quam figuratur contemplativa dicitur pulchra, Lya autem per quam figuratur activa dicitur fuisse lippis oculis. // Secundo quia contemplativa potest esse magis continua, licet non secundum supremum sui gradum. Unde Maria sedebat secus pedes domini. // Tercio quia maior delectacio est vite contemplative quam active. Unde Martha turbabatur, Maria epulabatur. // Quarto quia in vita contemplativa est homo sibi magis sufficiens tanquam in minoribus indigens. Unde Martha sollicita est et turbata erga plurima. Quinto quia vita contemplativa propter se diligitur, activa autem ad aliud ordinatur. Unde psalmus: Unam petii a domino etc. // Sexto quia contemplativa consistit in quadam vacacione secundum illud psalmus: Vacate et videte etc. // Septimo quia vita contemplativa est secundum divina, activa autem secundum humana. // Octavo quia contemplativa convenit homini secundum id quod est proprium sibi s. secundum intellectum, sed in operibus active conveniunt inferiores vires que sunt communes nobis et brutis. // Unde psalmus: Homines et iumenta salvabis domine, et infra: In lumine tuo videbimus lumen.

Nono quia non aufertur contemplativa ut activa. Secundum illud Luce x. Maria optimam partem elegit etc. Secundum quid tamen et in casu magis

eligenda est vita activa propter
necessitatem presentis vite // Sciendum
est quod vita contemplativa ex suo
genere est meritoria magis quam activa
quia ipsa directe pertinet ad dilectionem
dei et caritate que est radix meriti
Intendit enim dulcedini ubi dei
Activa autem magis pertinet ad
dilectionem proximi quia satagit circa
frequens ministerium // Potest tamen con-
tingere quod aliquis in operibus vite active
plus ~~plus~~ mereatur quam alius in operibus
vite contemplative . puta si propter ha-
bundantiam divini amoris ut dei vo-
luntas impleatur propter ipsius gloriam interdum
a dulcedine divine contemplationis ad
tempus separari Sicut dicit apostolus ro. 9. //
Optabam enim ego ipse anathema
esse a christo pro fratribus meis etc. Et
sicut deo magis est acceptum ut aliquis
applicet animam suam contemplationi quam
actioni sic et si aliorum Vnde sto. n.
sacrificium deo oblatum quanto propinquius
tanto acceptius // Et sciendum
quod licet vita activa quantum ad ipsum exer-
citium actuum exteriorum impediat con-
templativa eo quod impossibile sit quod
aliquis simul occupetur circa actiones
exteriores et divine contemplationi vacet
Adiuvat tamen ipsam quantum ad hoc quod ordinat
interiores passiones per quarum inordinationem
vita contemplativa impeditur. Hec prima 2e q. 8 ar. 1.

Voluntas
nominat appetitum rationalem et omnia
appetitus est tamen boni ideo voluntas est tamen
boni vel apparentis ut ad minus apparenter
Sed autem voluntas movetur a pluribus
primo enim movetur ab intellectu ad
agendum sicut ut illud Obiectum enim
movet determinando ad actum ad modum
principii formalis a quo a naturalibus
actio specificatur // Primum autem prin-
cipium est ens et verum vel esse quod est
obiectum intellectus Vnde isto modo intel-
lectus movet voluntatem sicut presentans
ei obiectum suum // Sed dubitatur autem voluntas
non necessario movetur ut illud obiectum
sit ultimus finis ut tale quod sicut quod
ultimus finis homini non potest ut sit esse
et velle ex quo enim ultimus finis
habet rationem omnis boni necessario movet
eo quod voluntas non possit velle
oppositum // Verum tamen quod aliquis di-
cit quod nec adhuc voluntas necessario
movetur cum contrarie sit libera
Et quamvis non possit velle opposi-
tum ultimum finis potest tamen ultimum finem
non velle suspendendo actum
suum ita quod nec velit nec nolit
sed se habeat indifferenter // Secundo
licet movetur voluntas ab appetitu sensitivo
per modum representantis obiectum quia non
solum iudicio rei facit aliquid videri
convenientes sed et dispositione hominis in seipso
Aliud enim videtur homini in passione conveniens
ut dispositionem eius quod alias non
videtur sibi tale unde qualis unusquisque
est talis finis sibi videtur ut dicit
3o ethicorum // Vnde licet quod voluntas sic mo-
moveatur a passione non tamen necessario et

lo qu diu manet usus rois
qz votas sm libertate pt non
tandem in id ad qd pa inclinat
licz no possit reprimere tales mot
ne insurgant // Tercio voluntas
licz moveri a seipa e n. dna sui
actus et in sua ptate e velle
et no velle. Un voluntas vo
lendo fine movet seipam ad
volend ea q sut ad fine. cu ess
moveat alias pos ex roe finis
que e eius obim et sic non oz
qd sm idem sit in po et i actu //
Quomo au voluntas possit mo
vei a corpibus supcelestibus / dici
Quarto licz voluntas moveri a deo
tanqu ab exteriori pnci et h i motu
tali q e ei sm natam / Ita mot
rei sm ei natam n pt cariie n
q e ea talis rei / ut pz i motu
gravium et leviu Solus au deus
e ca voluntatis. Voluntas .n.
licz ordine ad bonu ule. et io
nichil pt ea ca vot nisi ipe deus
q e bonu ule / cu oe ad bonu
sit pticulare et p ans no possit
cae inclinacione i bonu ule
Voluntas g sm natam a solo
deo tanqu a pnci extrinseco movet
no tn necessario qz deus no movet
oia sm cond ddi g Voluntas
n. licz se indetermine ad multa / et io
motus voluntatis a deo e contingens
no necessarius // Sciendu vero qd ois
actus a vote procedens di vo
luntarius Nam i actione omnis
agentis appet fine invenire

voluntariu // Et io e i venire
voluntariu in actionibus homi / no
au in actionibus brutorum / qz bruta
solu fine apphendunt p ssz et
estimacoem no au apprehendunt
roem finis nec pporcione eorum
q sut ad fine Et no qd licz vot
possit inferri violencia qu ad actus
ab ea ipatos qz p potm exteriora
membra impedi pnt ne exequatur
impiu voluntatis / no tn qu ad actus
ab ea ellicitos / qz actus voluntatis
ellicitus e inclina quedam procedens
ab interiori pnci cognoscente. qd au
e violentu e ab exteriori pnci
Un dr roes actus vote est qd sit
violentus et qd nec vo pt a deo
moveri violent dr sua natam /
qz h qd e p violencia no e cu
actu voluntatis nc ipa voluntas
movetur / h ad dr vote Sunt au
quatuor q videntur causare involu
tariu roem // Primu e violen.
et h licz locu in actibus ipatis
ut iam fuit dcm Voluntariu
no e a pncio intrinseco violentu
aut e a pnci extrinseco. Un ma
festu est qd violentu est i vo
luntariu // Scdm qd cat i volunta
riu e metus tn ea q fiut p metu
sut simplr voluntaria cu eorum pncim
sit ad intra / et etia qz sut violen
sm hic et nunc qd e ea ee simplr
voluntaria cu actus sint ee sin
gularia. Sut tn voluntaria sm
quid / sm qd ad e i sola apphen

sm h no e simplr sz sm quid
Scdo qr ea q motu fiut sint in
volutaria e sm solam applicacoem
qz sic in volutaria ut applicadur
ex casu necitas exonia // Tercio
qr videt cause i volutarium
est 9cupia. tn sm rei veritatem
9cupia magis facit ad volutarium
q involutarium qz volutarium dr
ex eo qr volutas in i fitur pr co
cupiscentia a volutas icimat
ad volendu id qr 9cupiscit. Vn
pz qr 9cupia magis cat volutarium
quia in volutariu magis ce volutas
possit resistere pa ut e dcm //
Vn aut pa tolit aufret vsum
rois sicut fit in hijs q 9cupiam
amites fiut / ia no e ibi pprie
volutariu nec ivolutarium
Quartu qr videt cause ivolu
tariu est ignorancia // Ubi sciend
qr ignorancia hz cause ivolutariu
magis pruat 9ignicoem q pexigit
ad volutariu. Ignorancia g ephae
scilz ad actu volutatis. Primo
mo 9comitant / ut qn ignorancia
e de eo qr agit / tn z si sciret
nichilo9 ageretur / et h ignorancia
no cat involutariu / qz no cat
aliqd qr sit repugnans volutati
s facit no volutariu / qz no
pt ee actu volitu qr e ignoratu
Scdo mo 9nt in qntu igno
rancia e volutaria / ul qz aliqs
vult ignorare ut liberius peccet
ul qz aliquis non curat scire
q tenet scire. Et h mo igno
rancia cu sit volutariu no cat
ivolutariu simplr cat tn sm
quid ivolutariu i qntu pcedit
motu volutatis ad aliqd agend
qr no est sci pnte // Tercio mo an
ut cu ignorancia no e volutaria
et tn e cca cu volendi qr aliqs
h mo vellet. Sicut cu homo
ignorat aliqd circustancia actus
qd no tenebat scire et ex hoc
agit qr no ageret si sciret / et talis
ignorancia cat ivolutariu sim
Quomo volutate nram tenear
9formare vol dme Dispi vobiat
bonitas. deus / Obediencia.

Votum Hic primo
dicam de voto et voventibus
Scdo de dispensacione votorum
Circa primu no qr votu e ine
fragibilis obligacio q qs spondet
deo se ad ad ipls sue hoi tenenda
locu dei Vn cat oblig fm
deo z si vote no exprimat ob
ligat // Ad votu aut tria
reqruntur // Primu e delibacio
// Scdm e ppositu volutatis qr de
libacoem pexigit cu sit actus
volutatis delibate // Tercium e pmissio
et in h pficit ro voti Vn
solu ppositu no obligat Et qn
ista tria 9cuirut tuc hnt pfcam
roem voti // Addut tn quiqz
ubi ad 9firmacoem hois i scpo
ul ad alios 9testand ut no

solum votum non frangit ex amore
dei / sed ex timore hominum. Debet autem
votum fieri de meliori bono quia de non
debet fieri ad quod quis alio necessario tenetur quia
ad id sine voto tenetur quod debet fieri
de bonis que sunt consiliorum non preceptorum
et potest esse de malo cauendo et de
bono assumendo. Item de re illicita
vel indifferenti potest fieri votum quia illicitum
non est deo acceptum. Votum eciam
debet fieri de actu virtutis non de indifferenti
si tamen ad est in bonum et per aliquem
euentum malum si de eo fiat votum
est seruandum quamdiu bonum non quamdiu malum
Fit autem votum quatuor modis scilicet publice
priuate simpliciter et sollempniter //
Publicum votum est quod fit coram multis
maxime tracto in publico instrumento
Occultum est quod fit coram vno. Votum
sollempne est tamen in duobus casibus
qui habentur extra de voto li. 6. Primo
in suscepcione sacri ordinis siue
publica siue occulta. Per hunc enim
homo totaliter deo dedicatur. Secundo professione
in regula approbata siue
occulta sit siue publica quia per illam
homo totaliter diuino seruicio mancipatur
Votum simplex est de aliud siue
publicum siue occultum. Vnde qui feram
habitum vel veltum accipit de manu
presbiteri ut quando licet aliter voueat
votum simplex est. Extra qui clerici vel vo.
Consuluit //. Sciendum quod qui non
seruans votum in casu in quo tenetur
peccat mortaliter quia fidem rumpit cum
deo frangit. Votum autem est quoddam

contractus promissionis inter deum et hominem
et tunc contractus bone fidei obligat
Sunt tamen casus in quibus non tenetur ad voti
complecionem //. Primo est cum quis vouet quod
est sibi impossibile ut cum diues vouet
edificare ecclesiam quam non potest edificare
paupertate superueniente tunc non tenetur
facere nisi quod potest. Sed si fecerit talem
impossibilitatem ex culpa sua ut cum vouens
virginitatem eam amittit tunc tenetur
recompensare per penitenciam. Si autem non
ex culpa sua non tenetur recompensare
Secundo est cum id quod vouetur est illicitum
quia votum non extendit se ad illicitum
ut inquit bonifacius. nec dicitur utrum tunc
fuit illicitum quando votum fuit emissum
ut postmodum illicitum fiat
Tercius est cum quis vouet sub condicione
quia ita non obligat nisi condicione exstante.
Condicio namque in voto apposita
siue sit generalis ut si voluero si
potero et huiusmodi que semper subintelliguntur
siue specialis. puta si filius meus euaserit
de infirmitate et silua si de
fecit non obligat. 22. q. 8. Nosotu
Et hoc intelligendum ubi certe obligatio
ponebatur in euentu condicionis alias
si fuit causa tenetur implere ut cum
duo non tamen ex vna parte obligant
se sed eciam ex alia na alia parte
exponte tenetur implere //. Quartus est cum id
quod vouetur est in alterius potestate ut cum
aliquis vouit intrare aliquod claustrum
religionis. et eum recipere vel non recipere
est in aliorum potestate. Si enim illi
nolunt eum recipere non tenetur ad voti complecionem.
tamen distinguo quia talis in
vouendo vel primus cogitauit

de intrando religionem et postea eligit
talem religionem, tali religioni vel
ut talem locum et tunc obligatur simpliciter
ad religionem. Unde si non potest in illa
quam elegit recipi, debet aliam querere. Vel
primo et principaliter cogitavit de tali
religione vel tali loco et tunc in
voto suo intelligitur illa conditio, scilicet si illi
voluerint eum recipere, alias non est ad istud
votum. Si autem dubitat quomodo in vovendo
se habuit, debet tutiorem viam eli-
gere ne se discrimini committat. // Nonum
est cum ipsum votum est stultum, sicut
alie mulieres vovent non pecti-
nare caput tali vel tali die. Hec
enim vota sunt magis sortilegia quam
vota, sunt enim reliquie quedam ydolatrie
secundum quam observantur menses et dies,
et ideo quod non vovetis hujusmodi sunt. Esset
si pro honore sanctorum fiant. Et pec-
cant talia facientes et voventes.
Quia ut dicit Ieronimus cum infidelibus
nec nomina debemus habere communia. // Decimus
est quando votum vergit in periculum persone
ut cum vovetur maceratio nimia carnis,
maceratio enim corporis per vigilias et
ieiunia non est deo accepta, nisi in quantum est
operibus virtutis, quod quidem est quando cum debita
discretione fit, ut scilicet scriptura referetur
et natura non nimis gravetur. Unde si
natura nimis gravarent, non tenetur
quis votum de ipsis servare. Primo potest
dici votum vertere propria auctoritate
melius est tamen hoc facere auctoritate supe-
rioris si potest haberi, quia faciliter falli-
tur in iudicando de hiis que ad ipsum
pertinent. // Septimum est deliberatio
quia in contractu votum non est servandum. 22.
q. 2. per totum. // Nam ad votum ut dictum
est tria requiruntur, scilicet deliberatio, propositum
et promissio. // Octavum est amentia
sicut est in stultis, quia tales non
possunt consentire vel dissentire. Extra
de regularibus. Sicut et iste est de fu-
rioso, qui ratione infirmitatis non est
mentis compos. 15. q. 2. Idem Dicitur
esse de eo qui est summe iracundus
quia non deliberat. Extra de divortiis co-
niugum. Undecimum. // Idem dico de
pueris ante annos pubertatis
non habeat usum rationis vovere non
potest, si vero hoc potest quando est capax sed
votum eius potest irritari per parentes
quibus subest, et hoc statim, puta
eadem die quando sciunt, vel forte
de dispensatione ipsorum votum fecit. Nullus
tamen modo potest voto sollempni se ob-
ligare ante annos pubertatis completos
doli sit capax. Et hoc per statutum
esse. // Post annos pubertatis potest
voto sollempni vel simplici se
obligare etiam invitis parentibus.
Circa curam tamen domesticam nichil
potest vovere absque licentia patris cum
quo ad eam non sit sue voluntatis.
Et non ideo non peccant fratres ac
tutores ac mariti ut dominus viro
vivendo hic vita, quia utuntur iure
suo concesso sibi a deo et a ratione
nec filius nec filia nec uxor
nec servus peccant vota non
implendo post hoc revocata. 33. q. 4.
noluit. Nec et peccavit in vovendo
quia in eorum voto intelligitur debita
conditio, videlicet si suis superioribus placuerit.
Et dato quod hic superior consenserit

postquam vovens venerit ad annos
discretionis adhuc vovens non tenetur
ad implendum votum primus propter superiorem
irritatum quia obligatio fuit extincta
non reviviscit. Et similiter uxor ad
mandatum viri frangens votum
non tenetur eo mortuo ad implendum ¶
Nonus est quando votum est contra prob-
abilitatem / sicut cum quis esset vir
proprio et vovisset recedere debet
remanere. xi. q. i. Qualiter ¶ Deci-
mus est quando aliquis est alteri obligatus
quia unus coniugum sine alio non potest
castitatem vovere. 27. q. 2. Aga-
thosa. Nec vir debet vovere quod non
petit debitum / quia propter hoc redderetur
matrimonium alteri onerosum quia semper
debet subire verecundiam de petendo
debitum. Aliqui tamen dicunt contrarium
secundo quod istud sit tutius. Viri
tamen esse possunt irritare vota uxorum
suarum cum sint capita earum. Ipse tamen
mulieres non debent vota pro se fran-
gere / quia que in se semper debent
ea servare / nisi frangant ad man-
datum virorum suorum ¶ Dicit tamen
Hugo quod maritus sola vota uxoris
potest irritare que ipsa implere non posset
sine scandalo viri / nec de ieiu-
niis / de surgendo ad matutinas
et de iacendo in nocte in camisia.
Alia autem que potest implere sine scan-
dalo viri non potest revocare / nec
uxor tenetur ei obedire in revocatione
ut si vovit quod daret aliquid de
proprio ubi consuetudo est quod

mulieres habent bona parafernalia
separata a rebus dotalibus / vel si vo-
vit quod diceret aliquas orationes. Et non quod si
duo coniuges in domo consenserint perpe-
tue continentie et alter eorum velit frangere
non debet alter consentire nec debitum
reddere / immo constantissime debet perse-
verare. In voto namque continentie vir
et mulier ad paria iudicantur /
votum cum abstinentia potest vir emittere
invita uxore / et non econverso / nisi propter hoc fi-
eret uxori preiudicium in debito sibi
reddendo ¶ Votum tamen peregrinationis
mulier potest emittere alio invito ex-
cepto Ierosolimitano quod potest vir emittere
invita quia si non vult remanere sequatur
virum. extra de voto ex multa / secus tamen
est si probabiliter timeatur de uxoris
incontinentia. Et videtur quod in dispositione do-
mus et regimine vite mulier est subiecta
viro. et non econverso / ideo vir potest in talibus
vovere sine assensu uxoris / sed non econverso.
Quomodo autem unus coniugum potest intrare
religionem et quando possit repeti alius
et alterius est considerationis. Et ideo de
hoc mihi placet ad presens ¶ Undecimum est
quando maius votum impedit minus. 19. q.
2. Due. Per ingressum enim religionis
est votum solutum / quia re vera fructum voti
non habet quam temporale obsequium noscitur
in perpetuam religionis observantiam
commutare. extra de voto Scripture.
Dicunt tamen aliqui quod tutius est a
superiore petere dispensationem ¶ Duo-
decimum est servitus domini / quia servus non
potest vovere in hiis que servitium domini sui
impediunt. di. 54. c. generalis. Pri-

de h° vo° vasallus Tc decim
e qm ipe superiori ph'ibitio .30. q.
2. mo'chs. Nulla .n. votu religio
si firmu e si no sit de assu plati
qm pt eu oi tpe occupare vel si
p ipm no occupet corrupit tn vo
tu strictioris religionis de q exo de
ri'ib .li. Qui tn vovit dice aliqs
oroes de ipl'e ubi nichil mali cotin
ge pt // Et pt ecc no pt vove sine
licen' pape nec cleric sn licen'
plati siu intellige si p h votu
dissolvat' mrimoniu qd e int' epm
et ecclesia sua sponsam vel si
clericu oz relinque eciam sua
ppt' voti adimplecoem Et no' q
si volutate vel inten' voventis e
obligare se ad stati solvend' te'
statim solvere Qui ad ctu tpe vel
sub cta co'di' no te' statim solve
s; nec de tardare ult' id q se in
tendebat obligare // Sciend'
est q face aliq cu voto e mag'
meritoriu q face sine voto. Pp
tria. Primo qz vove e actus
religionis q est potissia inter
vtutes morales. nobilioris autem
vtutis actus e magis meritorius
Scd'o qz vovens plus se deo
subicit q no vovens qz non
vovens deo se subicit q' ad actu
tm. s; vovens subicit se deo q'
ad ptatem eo q de ceto no possit
aliud face Sicut plus daret
hoi q daret ei arborem cum
fructib q q darz ei fructs
tm // Ter° qz p votu firmatur

volutas imobilat' in bono / face
au bonu ex volutate firmata
in bono ptinet ad pfeccione virtuti

no' Nota q votu sollempne contra
cte ipedit mrimo' cot'hend' et
dirimit ia contractum / qz vovens
tradidit ptatem sui corporis deo
et io non pt tde' hoi. exo' q
cl'i. vel vo. Meminimus. Votu
au' simpl' q'vis q'tanto apud
deu tm valeat q' votu sol
lempne qz contra faciens ut'bq
peccat mortal'r. tn q'vis ipediat
mrimo' cot'hend' no tn dirimit
contractu. exo'. q cl'i. vel vo. Rursus
vel ca°. Consuluit Unde si q's
post votu continen' simpl's pt
redde' no exige' qz ipe p'ius
se p'vavit cot'hendo aut p'cat
mortal'r primo p' contractu non
pt exige vxorem carnalit'
sn pcco mortali qz adhuc pt
intrare religione et si vxor
moriat' no pt alia ducere
sn pcco mortali qz no absolut
est cu ab obligaco' p'cedens
mrimo' q cu pcco contraxit
Circa s'm no' q in votis aliqn
dispensat'. p'mu cu votum a
plato detrat' no fiand' Et
cu platus detiat i° simp q
cadebat votu no e debita
materiam voti. Aliqn au' votu
commutant' / ut cu q'd eo q ser
vand' erat ad a' imponit' et
vtrobiq e in ptate ecce In
dispensaco' au' vel commutacoe

hec tria sunt attendenda ut dicitur extra
de voto Magne . §. quod licat secundum
equitatem ut sunt iusticia et rigi
ditas alias non esset dispensatio
sed dissipatio. Secundo doceat secundum
honestatem ut secundum eam sit honesta
quod dispensatur prelati .n. non possunt
pro libitu suo in votis dispensare
Item in manifestis dispensatio
prelati non excusat a culpa. In
dubio autem quod deo magis placeat
standum est iudicio prelati quod expediat
secundum utilitatem ut committitur semper
in melius ut persone ut ciuitatis
In dispensatione et voti attendendus
est status personarum et quod dispensatio
sit utilior et deo magis accepta
ut dicitur ibidem eodem paragrapho. Nota quod in
voto terre sancte nullus potest dispen
sare nisi papa . extra de eo qui mittitur
In aliis autem votis possunt dispen
sare episcopi exceptis votis religi
onis et perpetue continentie. In quibus
tamen papa potest dispensare secundum meliorem
opinionem. licet alii sentiant contrarium
Dicunt votum potest commutari in votum
religionis sine licentia superioris
quia in indubitanter melius est.
extra de Scripture ~~Si autem fuit~~
~~votum sancti Jacobi~~ Alias tamen com
mutatur votum peregrinationis de
vouens dare omnia que expensurus
fuisset eundo morando et re
deundo et debet mitti in subsidium
terre sancte si fuit votum ultra
marinum . extra . de . magne

Si autem fuit votum sancti Jacobi
ut sile credo saluo meliori iu
dicio quod ad locum peregrinationis
vouens debet mittere oblationem
quam ibi esset facturus . alias ex
pensas cum commutatione dispensatione laboris
debet committere in alia que deo magis
placent . ar. extra . e . c . 1 . et . 2 .
In aliis autem votis attendende sunt
aspecitates in ipsis comprehense
et secundum hoc est in eis facienda
dispensatio et attendende sunt
diuicie uel paupertas vouentis
ut in omnibus equo libramine ponderetur

In secunda secunde . q. 78 . ar. 1 .

Usura

Est est ex mutuo lucrum
pacto debitum uel ex actu. Si autem
gratis aliquis offeratur et gratis accipiatur
non est usura. Si tamen aliquis
mutuat intencione lucri alias non
mutuaturus tenetur ad restitutionem et
si gratis aliquis offeratur. Licitum est tamen
ex mutuo recipere recompensam
eorum que pecunia non mesurantur puta
beniuolentiam et amorem eius cui
mutuauit uel aliquid huiusmodi. Et dicitur
sicut ex mutuo non licet accipere
munus a manu pacto tacito uel
expresso . ita nec munus a lingua
uel ab obsequio quia talia precium estimari
possunt . Secus si hec ex sola
beniuolentia exhibeantur mutuanti
Principaliter enim debet mutuum fieri propter
deum / ita si esset nulla spes habenda
de retribucione temporali nichilominus
mutuaret / et tunc si forte sario

speret q aliq rependat si opus fuit
forte no e reprehend. xx. di. c. Qd
addit. Et sil. si aliq dicet q dila
mutuu pure feci pt recipi si psumit
ex sola dilcoe datu alr no // Dicend
vo q i gtctib mutuis vl mutuu
albe no dz plus recipi q dari nec
i nud nec in ponde / q de no suo
n pt iuste lucri / pecunia 4 mu
tuata de se nll fructu affert ii ex
industria eius cui mutuat. In
dustria au no est mutuantis
Sunt tn casus in quib licz re
cipe plus // Primus e roe pene
conuencionalis. Puta do tibi. x.
mrc usq ad an sub firmit recepturus
et sub pe no ad lucru vsurariu
s ut sollicitu gpellarem in reddedo si
tu sa die iis termino gstitutu vo
lo hre penam taxatam. Sz tn
au q ibi no sit fraus usure
e qn dans mutuu pocius
vellet q die statuto reddet
q ut terminu trasiret // Scds
e int = / q creditor ex cui dilata
idicoe creditor notabilr ledit
tenetr ad int = / Nullus n. ex liberali
tatete dampnu dz mere. Vn
fideiussor q soluit vsuras credito
ri pt ea repete a debitore p q
fideiussit / qz tn e ibi int dap
ni // Tercius e qn mutuas alicui
vult pticeps esse in mercacione
pones sub certo capitale tuc. n.
pt ultra sortem recipe / h. n. licitu
licitu est 4 honestum / du tn
lucru et dampnu cumr senciat

Quartus e roe locacois pu
ego habeo pecunia mille libras
tu accipies a me ut in apparencia
gloriosus 4 diues / possu recipere
pciu de locacoe sicut de alio lo
cato // Quintus e ubi possessio eccle
assignata e clerico in beneficiu
et layci tenet eam iniuste et
violenter / tuc pt clericus fructus
illius bnficii recipe ultra sorte
ex° e. c. i. Imo qlibz a re
sua ab alio iniuste 4 violent
detentam pt in pignore accipe
ita q fructus no gputet i sorte
ut sic rem sua recuperat. Ide
est qn ecclesia recipit feod
in pignore a layco // Sextus
e qn ponit. ex° e. c. Salubrit
Vbi sic dr. Qnc gener ad
fructus possessionu q sibi a so
cero gnuciata dote pignore
obligate gputandos in sorte
no esse gpellend / tn frequen
dotis fructus no sufficiat ad
mrii ona supportanda //
Septimus e roe dubii ita
si qs dar in pascha. x. solidos
ut in autumpno tandem granu
ut vini recipet / q licz tunc
plus valeant utro tn solucionis
tpe sint plus ut min valitr
pbabilr dubitat no debz
ex h usurarius iputari. ex
e. nauiganti. Sex tn est
si pbabilr credetur fm comun

cursu plus valiture quam tempore
contractus, ratione dubii excusatur.
Qui pannos communi venditione et
similia vendunt amplius quam tunc
valent in certo vero recipiant.
Si tamen eo tempore contractus non fue-
rant venditi, quamvis non sit
omnino securum, ut dicitur ibidem
extra de incertitudine. Nonnulli dicunt
vero quod vendere rem carius propter
mutuum usuram committit, et
similiter qui remissius emit quia dat
pecuniam antequam res sibi tra-
datur, quia tamen expectatio quantum talis
... potest pecunia estimari.
Si tamen aliquis de iusto pretio dimi-
nuat ut pecuniam prius habeat
non peccat. Ubi tamen sciendum
quod quando aliquis rem suam vendit
carius quam emit termino prorogato
solutionis, ita tamen quod ipsa prorogatio
dat causam contractui, puta quia hoc
dedit dilationem ut carius ven-
deret, alias non daturus, sic usu-
ra committitur [?] est, sive parum sit
sive multum, extra de ... In civitate.
Si autem prorogatio incidit in con-
tractu, puta noluit dare
pro minori pretio, et si statim
daretur pretium, sed cum emptor
non habet pretium dedit dilationem,
tunc licitum est si sit excessus
modicus, non autem si sit magnus,
extra de ... Consuluit. Et similiter dico
quando aliquis emit merces in futuro
tradendas et emit ipsas

vilius quam valeant. Nam si
preventio solutionis dat causam contractui,
puta quia ideo prevenit ut possit vilius
emere, nec venditor pro tanto daret
nisi ille preveniret, hic est usura me-
tuit [?] sive lucrum modicum sit sive
magnum, nec dubium sit merces illas
tempore traditionis plus aut minus valituras,
extra de Naviganti. Si autem preventio
solutionis cadit in contractu, puta quia non vult
emere carius, et si in principio daretur
merces, sed ideo prevenit ut venditor
possit sibi illas merces preparare,
tunc si res excedit pretium in modico
licitum, non autem in multo. De dominis
autem molendinorum qui credunt pecunias
pistoribus ut molant in molendinis
eorum, hoc tenens quod usurarii sunt.
Accipiunt enim ultra sortem et aufe-
runt libertatem debitoribus molen-
di ubi voluerint. Si tamen illi non
propter hoc dampnificati non tenentur
creditoribus ad restitutionem, nisi quantum estimari
potest libertas molendi ubi voluerint.
Quamvis etiam aliquis potest sibi similiter mu-
tuare, non tamen unus potest alteri mu-
tuare, ut alter postmodum sibi mu-
tuet, quia tale obligatio pretio potest
estimari. Qui vero dat pecuniam
mutuo ut in certo termino recipiat
alterius generis moneta ea intentione
ut lucretur, usura est, et similiter usura
est si aliquis vendit res aliquas
pro pretio quod in instanti currit, sed si
plus valet usque ad pascha vult
quod sibi illud detur, si vero minus
valet non vult quod pretium minuatur.

Item si in agro nouo seminato
emit quis fructus illius anni non est
usura ex forma contractus presumitur
tamen esse in fraudem usurarum nisi pro-
babiliter dubitetur plus uel minus
valiturus in messe quam emptor emit
Et eodem modo iudicandus est qui fructus
alicuius possessionis emit ad certum
tempus. Puta quadriennium pro certa
summa pecunie // Si quis ante
a monasteriis uel ciuitatibus emit
certos redditus ad vitam suam / non
est usura ex forma contractus / non
potest tamen bono modo esse sine peccato.
Tamen quia venditor de facili posset
optare mortem emptoris / tamen quia
periculum sterilitatis terre aut tempes-
tatis in nullo transit ad emptorem
Credo tamen non esse peccatum mortale
cum non inueniatur prohibitum // Si
autem aliquis emit possessionem ita quod
pro eadem pecunia possit infra
certum tempus redimi non est usura si
fructus non computentur in sortem
nisi fiat in fraudem usurarum
quod presumitur si est minus iusto precio
uel si aliquis soluitur ultra summam
receptam / uel ex eo quod emptor
consueuit exercere usuras. Si uero
aliquis emat boues uel oues uel
fructus aliquos a non habentibus et
locant ea pro annua pensione
eisdem presumitur esse in fraude
usurarum. Si autem sine fraude et
bona fide fiat huiusmodi emptio non
credo emptorem peccare quamdiu

diu durat bona fides. In lo-
catione vero boum et ouium et aliorum
pecorum hoc vtile est tenendum / quod ubi proba-
biliter dubitatur utrum istius uel alius
deterior sit conditio in forma conuentionis
siue pacti adhibiti in contractu so-
cietate non est peccatum ubi autem ad
arbitrium boni viri grauatur alterius
conditio peccatum est ex parte grauantis
si scienter hoc faciat et tenetur ad
restitutionem // De hiis qui tempore
messis uel vindemie emunt
annonam et vinum postea carius
vendant est distinguendum / quia
quia uel tali emptio sit propter bonum
commune / ut scilicet tempore famis possit sub-
uenire populo / et hoc est meritorium
uel fit propter priuatum commodum / et
hoc fit tripliciter // Primo ex pro-
uidentia / ut cum aliquis timet futuram
caristiam / et tunc quod superest vendit
hoc licitum est / et multo fortius hoc
licitum est / quando non emit ultra necessitatem
uel ex pietate / ut scilicet de lucro
possit prouidere pauperibus / et hoc
tamen ita faciat quod caristiam non
inducat // Secundo fit secundum iusticiam
commutationum sicut faciunt merca-
tores et illi licite possunt pro operibus
suis recipere lucrum vnde sustententur
dummodo non intendant caristiam
inducere. maxime tamen cum aliud genus
negotiationis non habent nec vnde
sustententur // Tertio fit ex auaricia
ita quod vnus tamen de hiis congregat
quod compellitur homines ab illo emere
ad libitum suum / et ideo vendit adeo

care sicut vult / et isti enor-
miter peccant licitum est tamen ut dicit
Innocentius quod aliquis emat huius-
modi victualia ut tempore famis vendat
ea pretio quo tunc venduntur dummodo
faciant hoc / quia homines propter habun-
dantiam ad gentes alias transpor-
tabant. Si autem emat ut carius
vendant nulla pensata utilita-
te peccant omnes / non tamen tenentur
ad restitucionem alicui / sed debet
lucrum illud erogare pauperibus.
Sed nec hoc est necesse sed tamen consilium.
Nota secundum doctores in usura
transfertur dominium / et ideo
dona et elemosine licite accipiuntur
ab usurariis nec propter hoc efficiatur
non solvendo / tunc enim ab usurario
recipiens tenetur ei restituere ut illi
a quibus ipse recepit. Servientes
autem et mercenarii usurariorum
possunt recipere mercedem suam dummodo
serviant in licitis et honestis
aliter secus. Gener vero usurarii
ut raptoris si scivit socerum talem
esse vel crassa ductus ignorancia
duxit filiam talis non debet
recipere dotem de huiusmodi rebus. Si
autem probabili ductus ignorancia
quia non credebat usurarium esse
socerum ut alias solvendo potest ~~dotem~~
dotem in solidum recipere licet postea
sciat veritatem. De creditori
autem dico similiter quod potest recipere quod ei
debetur. Res autem rapta vel
furtiva vel usuraria in specie
non accipiatur. || De uxore et

familia usurarii tenes sicut dixi
v° lo Restitutio. || Sciendum quod sicut de
prohibetur recipere usuras nomine suo
sic et nomine alieno. et si accepit
alieno nomine sive sit tutor sive pro-
curator vel quicumque alius tenetur
ad restitucionem. si ille cuius nomine ac-
cepit non est solvenda vel non vult
restituere. Sed tamen in cuius utilitate
usura est tenetur primo et principaliter re-
stituere. Servi tamen usurariorum qui
mittunt pecuniam ad usuram et
usuram recipiunt ad opus dominorum
suorum non credo quod teneantur. Preser-
tim si id usurarium per servos vel per
ministros huiusmodi usuram extorquent. || Ille
autem qui suo mandato vel consilio negocium
alienum fenatorium ad opus illius cuius
negocium gerit tenetur ad restitucionem quia
fuit auctor talis contractus. Idem
dico de inducente aliquem ad fene-
randum aliter non feneraturus. || Usurarius
autem non solum tenetur reddere illud
quod per usuram extorsit / sed et fructus
inde perceptos / et hoc cum extorquet
ea quorum usus non est eorum consumptio
puta domum vel agrum / quia talium
fructuum alter est dominus. Compensabit
tamen iste usurarius deducere et for-
te operas suas moderatas. || Sed si
extorquet ea quorum usus est eorum
consumptio puta triticum vinum et
huiusmodi sufficit restituere id quod extortum
est / nec oportet restituere id quod per ea lu-
cratus est / quia id quod de tali re est
acquisitum non est fructus huius rei

sed humane industrie vel forte per detentorem talis rei alter sit dampnificatus amittendo aliquid de bonis suis quod tunc tenetur ad expensarum dampni. Sciendum quod non debet aliquem inducere ut mutuet sibi aliquid sub usura quia hoc esset eum inducere ad peccandum licitum tamen est ab eo qui paratus est hoc facere et usuras exercet accipere in mutuum sub usuris propter aliquod bonum quod subveniendo sue necessitati ut alterius quod licitum est peccato alterius uti ad bonum. Nullus tamen debet pecuniam suam committere usurariis non habentibus alias vel usuras exerceant ut hii etiam ut copiosius per usuram lucrentur quia per hoc dat materiam peccandi et efficitur particeps culpe // Si vero hiis non existentibus committat pecuniam ut tucius conservetur non peccat sed utitur peccatore ad bonum // Nota quod publicus usurarius non debet recipi ad communionem altaris nec corpus oblatio nec debet recipi ad ecclesiasticam sepulturam si in hoc peccato decesserint · extra · c · quia in omnibus et in vi · ti° · de usuris · c · usurarum voraginem · dicitur sic · quod nec collegium nec alia universitas vel singularis persona huiusmodi usurarios non oriundos de terra ipsorum ad exercendum usuras domos in terris suis conducere ut conductas habere vel alias habitare permittat · et qui contra fecerint si persone ecclesiastice fuerint patriarche archiepiscopi episcopi suspensionis · minores vero persone singulares excommunicationis collegium autem seu alia universitas interdicti sententiam ipso facto incurrant quam si per mensem animo sustinuerint indurato extunc ipsorum qui diu in eisdem ibidem usurarii immorantur terre ecclesiastico subiaceant interdicto. Ceterum si laici fuerint per suos ordinarios ab huiusmodi excessu per censuram ecclesiasticam compescantur. Item libro vi · c · ti · Ex gravi dicitur sic · quod quicumque communitatum potestates capitanei rectores consules iudices consiliarii aut alii quivis officiales statuta de cetero facere scribere vel dictare quod solvantur usure aut quod solute cum repetuntur non restituantur plene et libere scienter iudicare presumpserint sententiam excommunicationis incurrant. Eandem sententiam etiam incursuri ubi statuta huiusmodi sive consuetudines actenus edita de libris communitatum ipsarum si super hoc potestatem habuerint infra tres dies non deleverint aut si ipsa statuta ut consuetudines effectum carere habentes quoquo modo presumpserint observare. De aliis que tangunt materiam usurarum que vocabitur emptio pignus rapina restitutio

Uxor habens filios de alio viro

si illi filii habent actionem contra matrem quod alimentis sibi prestandis vel quod tenetur eos alere cum impuberes sint ut quod ipsa et

maritus suus hēt bona
corp ut ex alia iusta causa
tenet eos maritus alere
qr ~~[illegible]~~ mr cū oībꝫ suis
transsunt ad maritū / tn̄ qr
maritus hꝫ amīstracōem / ꝗ
no vxor nō illa sc̄dm̄ ꝓhibicōem
mariti illos alē n̄ ī eꝓmis
et maxīe necite // Ut tn̄ ꝑ
curiāe qr marit⁹ ꝯpellatur
ꝑ iudiciū alē eos // Si aū
filij nulla hēt actionē sc̄dm̄
mēcem nō dꝫ eos sc̄dm̄ ꝓhibicōes
mariti aliqꝫ dare / pt tn̄ in
dubio sibi facere largā cō
sciencia // Itē si mulier hēns
maritū ꝓdigū celat contra
ꝓhibicōem eius aliqꝫ de rebꝫ
suis bona fide / ut s. sibi
et marito ꝓ tpe subueniat
credo qr nō peccet nec tenē
viro scripit qr oīa ei tradat
cū tradendo ad pecm̄ eum
adiuuaret. dando quasi
gladiū in manu furiosi //
De obedien̄ vxoris ad
maritū / qre vouit eta
matrimonium votum

Xpristus

Dic pmo dicam de
xpi incarnatione // Scdo de
modo incarnationis // Ter°
de pfcione naē assumpte
// Quarto de defectibus qs
xpus cū naā assumpsit // Qn̄°
de merito xpi⁹ xpi // Sexto de
morte eius ꝫ passiōn sequtibꝫ //
Circa pmū nō / qr nō fuit in
possibile deo naām huanā vnire
naē diuine ī vnitate psone Sicut
eni cū deus sit bon⁹ ab etno
in nullo sit derogacio boni
sue diu ē cū bonitatis ēatē in
tpe absꝫ tn̄ sui mutacōe. Imo
hoc attestetur magnam
eius bonitatē Sic cū psoī
filij dei sit ypostasis itelleuat
ꝫ incāta ab etno ꝫ n° derogat
ei si fit ypostasis vōhs ēature
create in tpe cū h̄ possit ee
tn̄ sui mutacōe Nō q̄° talis
vnio impossibilis Imo intuīn
possibil ex quo .n. deus ē oīe
intuīn⁹ et amabiliss⁹ oīo vr
possibile ꝫ ꝯueniēs qr sit ei
vnibil vnione maxīa Deniq
aū in operando ad extra pductio
creaturarꝫ vna psoīn non
opet sn̄ alia qr opa trinitatis
sꝫ indiuisa tn̄ vna psoīn potuit
bene incarnari sine alia. In
incarnacōe .n. ~~[illegible]~~ psona diuina
fit suppositū huane naē tn̄ q̄°
in diuinis vna psoīn distinguatur
ab alia pꝫ h appetitate h̄ dat
tn̄ ea in esse ꝫ vtute / pꝫ qr
vna pū pt ēē suppositū sine
alia et ꝑ diuis sine alia in
carnari // Fuit aū ꝯgruū
ut deus incarnaret et hoc

21.